केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
जयपुरपरिसरः, जयपुरम्

संस्कृतसाहित्यविद्याशाखा
(द्विदिवसीया राष्ट्रियसंगोष्ठी)

श्रृङ्गारप्रकाशे श्रृङ्गारस्य प्रकाराः

** शृङ्गारमेव रसनाद्रसमामनामः **

24.09.2024 तः 25.09.2024 यावत्

कुलपतिः
प्रो. श्रीनिवासवरखेड़ी
केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः,
नवदेहली

निदेशकः
प्रो. सुदेशकुमारशर्मा
केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः,
जयपुरपरिसरः, जयपुरम्

पञ्जीकरणसङ्केतः -
https://forms.gle/29FsGJfdUD8r4s6DA
सम्पर्कसूत्रम्- sahityadepartmentcsujpr@gmail.com
स्थानम्- केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
जयपुरपरिसरः, त्रिवेणीनगरम्, जयपुरम्

संयोजकः
प्रो. रामकुमारशर्मा
समन्वयकः, संस्कृतसाहित्यविद्याशाखा,
जयपुरपरिसरः

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
जयपुरपरिसरः, जयपुरम्

संस्कृतसाहित्यविद्याशाखा
(द्विदिवसीया राष्ट्रियसंगोष्ठी)

शृङ्गारप्रकाशे शृङ्गारस्य प्रकाराः

अलङ्कारशास्त्रेऽनेके अलङ्कारग्रन्थाः सन्ति। तेषु महाराजभोजस्य षट्त्रिंशत्प्रकाशात्मकः शृङ्गारप्रकाशोऽद्वितीयग्रन्थो वर्तते। अस्य मूलं सूत्रं वर्तते भामहस्य- शब्दार्थौ सहितौ काव्यम् इति भामहस्य काव्यलक्षणम्। इह मुख्यरूपेण प्रतिपाद्याः सन्ति द्वादशधा शब्दाः, द्वादशधा अर्थाः, द्वादशधा साहित्यापरपर्यायाः शब्दार्थसम्बन्धाः। तत्र दोषहानम्, गुणोपादनम्, अलंकारयोगः, रसावियोगश्चेति साहित्यचतुष्टयस्य च सद्भावः शब्दार्थयोः काव्यव्यवहारस्य मुख्यं मूलं भवति। तत्र रसावियोग एव मुख्यं साहित्यम्। मन्ये यथा हस्तिपदे सर्वपदानि निमग्नानि भवन्ति तथैव प्रायेण सर्वेऽप्यलङ्कारसिद्धान्ता अत्र समाविष्टाः सन्ति। अत्र रसादिविषये तादृशा विचारा उपलभ्यन्ते येऽन्यत्र नामतोऽपि नावलोक्यन्ते। भरतो विभावादिव्यज्यमानं रत्यादिभावं रसं स्वीकरोति, किन्तु भोजराजो विभावादिप्रकाश्यमानं सात्त्विकपुरुषाणामहङ्कारमेव रसं मन्यते। अहङ्कारस्याभिमानस्य वा रसत्वमग्निपुराणेऽपि स्वीकृतम्। एवञ्च दण्डिना "ऊर्जस्वि रूढाहङ्कारम्" इत्यादिना अहङ्कारस्य यद्रसत्वमभिहितं तदेव शृङ्गारप्रकाशे विस्तरेण प्रकाश्यते। रत्यादौ रसत्वव्यवहारो वटयक्षवत् कल्पितत्वेन भ्रान्तिमूलकः-वीराद्भुतादिषु च येह रसप्रसिद्धिः सिद्धा कुतोऽपि वटयक्षवदाविभाति। धर्मार्थकाममोक्षाणां साधनेषु प्रवृत्तस्य कश्चन तदप्राप्तावपि तत्प्राप्तेरहङ्कारो जायते-एतन्मया प्राप्तमेव इति। स एव यदा विभावादिनोपास्थाप्यते तदा सहृदयैरेव रस्यमानत्वेन रसपदेनोच्यते। स एवाहङ्कारः शृङ्गारपदस्यार्थो वर्तते। उक्तम्-

आत्मस्थितं गुणविशेषमहङ्कृतस्य
शृङ्गारमाहुरिह जीवितमात्मयोनेः।
शृङ्गारमेव रसनाद्रसमामनामः।

शृङ्गारो हि नाम विशिष्टेष्टदृष्टचेष्टाभिव्यञ्जकानाम् आत्मगुणसम्पदामुत्कर्षबीजं बुद्धि-सुख-दुःखेच्छा-प्रयत्न-संस्काराद्यतिशयहेतुरात्मनो गुणविशेषः सचतेसा रस्यमानो रस उच्यते। यदुक्तम्- तैः सविभावानुभावैः प्रकाशमानः शृङ्गारो विशेषतः स्वदते।

शृङ्गारप्रकाशग्रन्थस्याष्टादशे, एकोनविंशे, एकविंशे, विंशे च प्रकाशेऽस्य शृङ्गारस्य चत्वारः प्रकाराः प्रकाशितास्सन्ति–धर्मशृङ्गारः, अर्थशृङ्गारः, कामशृङ्गारः, मोक्षशृङ्गारश्च। एतेषां चतुर्णां प्रकाराणामवान्तरप्रकारा अपि सोदाहरणं प्रकाशितास्सन्ति। एतेषां शृङ्गारप्रकाराणाम् अङ्गत्वेन धर्मार्थकाममोक्षशास्त्राणामपि तत्त्वानि विस्तरेण प्रतिपादितानि सन्ति।

तत्र शृङ्गारप्रकाराः मुख्यरूपेण विचारणीयाः ।

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
जयपुरपरिसरः, जयपुरम्

संस्कृतसाहित्यविद्याशाखा
(द्विदिवसीया राष्ट्रियसंगोष्ठी)

शृङ्गारप्रकाशे शृङ्गारस्य प्रकाराः

24.09.2024 तः 25.09.2024 यावत्

सम्भावितविषयाः –

~**शृङ्गारप्रकाशसम्मतं रसस्वरूपम्।**

~**धर्मशृङ्गारः**

- धर्मस्य लक्षणम्।
- धर्मस्य प्रकाराः – प्रवृत्तिः, निवृत्तिः, नियमः।
- धर्मशृङ्गारस्य लक्षणम् उदाहरणानि च।
- धर्मशृङ्गारे नायिका, नायकः, रीतिः, नायकगुणाश्च।

~**अर्थशृङ्गारः**

- अर्थस्य लक्षणम्
- अर्थस्य प्रकाराः – नवः, भूतपूर्वः, पित्र्यः।
- अर्थशृङ्गारस्य लक्षणम् उदाहरणानि च।
- अर्थशृङ्गारे नायिका, नायकः, रीतिः, नायकगुणाश्च।

~**कामशृङ्गारः**

- कामस्य लक्षणम्
- कामस्य प्रकारः – अप्रधानम्, प्रधानं च।
- कामशृङ्गारस्य लक्षणम् उदाहरणानि च।
- कामशृङ्गारे नायिका, नायकः, रीतिः, नायकगुणाश्च।

~**मोक्षशृङ्गारः**

- मोक्षलक्षणस्य विषये नानादर्शनानां मतानि।
- मोक्षशृङ्गारस्य लक्षणम् उदाहरणानि च।
- मोक्षशृङ्गारे नायिका, नायकः, रीतिः, नायकगुणाश्च।

~**भोजसम्मतस्य शृङ्गारविषयकस्य सिद्धान्तस्य पुराण-दर्शनादिशास्त्रेषु मूलम्।**

~**भोजसम्मतशृङ्गारविषयकसिद्धान्तस्य सिद्धान्तान्तरेण समालोचनम्।**

~**शृङ्गारप्रकाशसम्बद्धाः अन्येऽपि विषयाः-**

- गुणाः
- अलङ्काराः
- दोषाः
- रसात् रसान्तरस्य उत्पत्तिः
- हर्षादयो भावाः
- शब्दार्थसम्बन्धाः
- नाट्यशास्त्रीयाः विषयाः
- वेदसम्बद्धाः विषयाः
- व्याकरणसम्बद्धाः विषयाः
- छन्दःसम्बद्धाः विषयाः
- दर्शनसम्बद्धाः विषयाः
- ज्योतिषसम्बद्धाः विषयाः
- धर्मशास्त्रसम्बद्धाः विषयाः
- शिक्षाशास्त्रसम्बद्धाः विषयाः

एवं शृङ्गारप्रकाशसम्बद्धान् अन्यानपि विषयान् आश्रित्य शोधपत्राणि प्रस्तोतुं शक्यन्ते।

शोधपत्रस्य माध्यमः - Online & Offline
शोधपत्रस्य भाषा - संस्कृतम्, हिन्दी,आङ्ग्लम्- इत्येतेषु अन्यतमा
शोधपत्रं Word file, PDF (Unicode, Font Size 14)
माध्यमेन - sahityadepartmentcsujpr@gmail.com
ईमेलसङ्केते 20.09.2024 यावत् प्रेषयन्तु इति।

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
जयपुरपरिसरः, जयपुरम्

संस्कृतसाहित्यविद्याशाखा
(द्विदिवसीया राष्ट्रियसंगोष्ठी)

24.09.2024	
उद्घाटन-सत्रम् 10.00-10.30	**सारस्वतातिथिः** **प्रो. सुरेन्द्रकुमारशर्मा** निदेशकचरः, निदेशालयः, संस्कृतशिक्षाराजस्थानम्, जयपुरम् **मुख्यवक्ता** **प्रो. रमाकान्तपाण्डेयः** निदेशकः, केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, भोपालपरिसरः **विषयोपस्थापनम्** **प्रो. रामकुमारशर्मा** समन्वयकः, संस्कृतसाहित्यविद्याशाखा, केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, जयपुरपरिसरः **अध्यक्षः** **प्रो. सुदेशकुमारशर्मा** निदेशकः, केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, जयपुरपरिसरः
सत्रम्-1 11.00-01.00 (Offline)	**सत्राध्यक्षः** **प्रो. सुरेन्द्रकुमारशर्मा** निदेशकचरः, निदेशालयः, संस्कृतशिक्षाराजस्थानम्, जयपुरम्
सत्रम्-2 2.00- 4.00 (Online)	**सत्राध्यक्षः** **प्रो. उमाकान्त चतुर्वेदी** आचार्यः, काशीहिन्दूविश्वविद्यालयः, वाराणसी
25.09.2024	
सत्रम्-3 09.00-11.00 (Online)	**सत्राध्यक्षः** **प्रो. रामकुमारशर्मा** समन्वयकः, संस्कृतसाहित्यविद्याशाखा, केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, जयपुरपरिसरः
सत्रम्-4 11.00-01.00 (Offline)	**सत्राध्यक्षः** **प्रो. बोधकुमारझाः** समन्वयकः, व्याकरणविद्याशाखा केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, जयपुरपरिसरः
सम्पूर्ति-सत्रम् 2.30-3.00	**सारस्वतातिथिः** **प्रो. भगवतीसुदेशः** पूर्वनिदेशकः, केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, जयपुरपरिसरः **मुख्यातिथिः** **प्रो. परागजोशी** आचार्यः, कविकुलगुरुकालिदाससंस्कृतविश्वविद्यालयः, रामटेकम् **अध्यक्षः** **प्रो. सुदेशकुमारशर्मा** निदेशकः, केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, जयपुरपरिसरः